

Đỗ Hữu Vị

Monsieur Emmanuel Macron,
Président de la République
a souhaité que soient mises en valeur des personnalités issues de la diversité
qui ont contribué à construire la France.

Đỗ Hữu Vĩ, premier aviateur vietnamien, mort au champ d'honneur,
figure parmi ces trois cent dix-huit personnes.

La place Đỗ Hữu Vĩ
se situe à l'angle de l'avenue de Versailles et du quai Louis Blériot
dans le 16e arrondissement de Paris.

Đỗ Hữu Vĩ

17 février 1883 - 9 juillet 1916

« Il me faut être doublement courageux, car je suis à la fois français et annamite »

Đỗ Hữu Vĩ est un officier originaire de Cochinchine qui a combattu dans l'armée française. Il est le premier aviateur vietnamien.

Cinquième fils de Đỗ Hữu Phương¹, il étudie d'abord à l'Institut Lasan Taberd de Saïgon puis rejoint ses frères aînés à Paris, au lycée Janson-de-Sailly. Il intègre le lycée Louis-le-Grand pour sa préparation aux grandes écoles et réussit le concours d'entrée à l'école militaire de Saint-Cyr en 1904. Bien classé, il est élève sous-officier et obtient son diplôme de sous-lieutenant deux ans plus tard.

Doté d'un caractère passionné, la vie de garnison l'ennuie, il rêve d'action. Il demande à servir dans le Sud algérien où il reste quatre années pendant la conquête du Maroc. Đỗ Hữu Vĩ est chargé de missions dangereuses dont la liaison avec les forces françaises dans le Sud du Maroc. Sa compagnie de la Légion Étrangère est parmi les premières à pénétrer dans la ville de Casablanca. Il sert dans l'armée du général Brulard² puis rejoint l'armée de l'Air. Il est le premier officier de l'armée de l'Air française à survoler le Maroc.

Très apprécié du général Lyautey³, celui-ci le choisit personnellement comme proche collaborateur.

Cependant, inspiré par l'aviation, il entre à l'école militaire de pilotage le 10 décembre 1910 et obtient comme lieutenant ses brevets civil et militaire à la fin de l'année suivante. Il sera le coéquipier du lieutenant Victor Ménard⁴ lors du tour de France aérien en 1911. Par la suite, Đỗ Hữu Vĩ est affecté à la section d'aviation de Casablanca (escadrille BL3) où il enchaîne des missions de reconnaissance pendant près de deux ans. Il est fait chevalier de la Légion d'honneur en 1912.

Albert Sarraut⁵ devenu gouverneur général de l'Indochine, le rappelle de France et lui confie une mission d'étude sur les voies navigables d'Indochine et sur le maniement des hydravions.

Après le départ d'Albert Sarraut, son successeur intérimaire Joost Van Vollenhoven⁶, a lui aussi beaucoup apprécié notre lieutenant. Au début de la Première Guerre, notre compatriote, délaissant les honneurs, demande à rejoindre les combats en France.

Dès son arrivée à Paris, il refuse de rester dans la capitale, se rend aussitôt sur le front et assiste aux terribles combats des Flandres, sous les ordres du général Foch⁷ auprès de qui il sert comme pilote de bombardier. Il vole constamment en Belgique pendant plusieurs mois. Après les batailles du Nord, il est envoyé en Alsace où il participe à toutes les campagnes comme Mulhouse, Altkirch, etc. Seul pilote vietnamien à voler sur l'Alsace-Lorraine, pendant six mois, il conduit avec succès six missions en Allemagne. De ce fait, il est promu au grade de capitaine et se voit décerner la Croix de Guerre.

À cette époque, le Caudron, avion très puissant, vient d'être inventé et pour la première fois, doté de mitrailleuses. Toujours à la recherche d'une occasion de servir, Đỗ Hữu Vĩ demande à piloter ce nouvel avion. Au cours d'un vol, l'avion tombe en panne à une altitude de 300 m et s'écrase. Đỗ Hữu Vĩ, piégé, reste inconscient sous les débris de l'avion. Il est sauvé par une parisienne qui se trouve par hasard sur les lieux de l'accident.

Étampes 1911 - Le capitaine Đỗ Hữu Vĩ sur Blériot XI.

Il est immédiatement transporté et hospitalisé dans un état grave au Val-de-Grâce à Paris, avec le bras gauche, la mâchoire et la base du crâne fracturés. Une mâchoire artificielle est fabriquée pour lui.

Après trois mois de convalescence, il parle de rejoindre le front ! Début 1916, l'aviation le déclare inapte au vol en raison de son handicap et lui propose de rentrer dans son pays mais Đỗ Hữu Vĩ répond que ce n'est pas le moment, que chacun doit rester à sa place, car, comme il l'a dit : « Il me faut être doublement courageux, car je suis à la fois français et annamite⁸ ». Ces mots nobles doivent rester gravés dans chaque esprit.

Đỗ Hữu Vĩ rejoint alors le 1er régiment de la Légion étrangère où il prend le commandement de la 7e compagnie. Pendant les terribles batailles de la Somme, le 9 juillet 1916, alors qu'il est à la tête de ses hommes, lors de l'attaque du village de Dompierre ardemment défendu par les Allemands, il est touché par des dizaines de balles à bout portant, il meurt sur la ligne de front et est enterré sur le lieu même de la bataille. Sur sa tombe, ces mots sont gravés : « Capitaine-aviateur Do-Huu, mort au champ d'honneur ; pour son pays l'Annam, pour sa patrie la France ».

En 1920, suite à l'accord de Georges Clemenceau⁹, alors Président du Conseil et Ministre de la Guerre, le rapatriement du corps fut approuvé par une autorisation spéciale.

■ D'après le journal "L'ÉCHO ANNAMITE" de 1920

La dépouille de M. Vĩ, en provenance du port de Marseille, a été embarquée à bord du Porthos le 15 avril dernier et arrivera à Saïgon les 9 ou 10 mai. L'inhumation aura lieu dès le lendemain vers 16h.

On nous dit que des gardes d'honneur seront présentes aux obsèques de notre compatriote. Des groupes de soldats annamites y participeront aux côtés des troupes françaises. Le cercueil sera placé au centre d'un cercle d'honneur orné solennellement de drapeaux tricolores.

Le corps est descendu du navire de Porthos hier à 10h du matin en présence de toute la famille et d'un policier, le cercueil est placé dans une chapelle.

À 16h précises, les funérailles commencent. Elles se déroulent au milieu d'une foule très importante. Un autel portatif sur lequel est placé un petit avion avec l'image du pilote Đỗ Hữu Vĩ, en tête. Viennent ensuite d'autres autels et une longue série de couronnes funéraires envoyées par diverses associations locales, parmi lesquelles la famille de Hoàng Trọng Phu, les mandarins de la province de Hà Đông, la famille de Đào Hương Mai pour marquer leur participation aux funérailles familiales.

Des délégations de toutes les écoles de Saïgon marchent juste devant le corbillard, qui est un caisson d'artillerie. Le véhicule est orné de plantes et de fleurs, recouvert du drapeau tricolore. Le cercueil disparaît sous les couronnes funéraires. Tous s'inclinent au passage du corbillard.

La famille de Đỗ Hữu Phương, représentée par ses frères, le colonel Đỗ Hữu Chân¹⁰, le président de la Cour d'Assises Đỗ Hữu Trí et Đỗ Hữu Thịnh le trésorier de la banque nationale, suit juste derrière le corbillard, parcourant le chemin de la souffrance mais plein de gloire, le chemin par lequel leur frère a été ramené à sa patrie, sa dernière demeure.

L'administration civile et militaire est représentée par le gouverneur Le Gallen¹¹ et le général Hirtzmann¹². Des délégations d'organisations diverses, associations annamites, assemblées d'élus, fonctionnaires venus de loin, et une foule d'européens assistent aux obsèques pour rendre un dernier hommage à notre compatriote.

Des fanfares jouent des chants funèbres, des soldats de l'infanterie coloniale et de la milice locale encadrent le cortège, honorant celui qui avait reçu la plus haute distinction militaire. Au-dessus de la foule, dans le ciel bleu clair, deux avions de notre escadrille de Saïgon, manœuvrant en pleine lumière, rappellent que notre compatriote fut l'un des premiers pilotes militaires ayant servi la France.

Le trajet de l'embarcadère jusqu'à la Plaine des Tombeaux, lieu de sépulture de la famille Đỗ Hữu Phương, s'effectue à la vitesse lente de six chevaux tirant le corbillard pendant plus d'une heure. À chaque carrefour, une foule salue respectueusement le cortège qui arrive enfin dans un champ paisible entouré d'arbres verdoyants où une escouade de policiers très dignes tient les curieux à distance.

M. Le Gallen prend la parole :

« C'est tout ce qu'il reste du soldat Đỗ Hữu Vĩ, mais sa grande âme, la flamme qui réchauffait son patriotisme et lui permettait de remplir son devoir envers ses deux patries, plane pour toujours sur les grandes funérailles que la France et l'Indochine célèbrent pour lui. »

Le capitaine Guyomar prononce ensuite un discours sur l'enthousiasme des espoirs communs et l'abnégation de soldats comme le capitaine Vĩ. Il prononce un noble adieu grâce auquel les participants perçoivent la valeur du sacrifice héroïque de ceux qui se battent éternellement sur les champs de bataille.

Le second orateur est le général Hirtzmann, qui, de sa voix forte, raconte la carrière de notre noble soldat. Comme c'est beau, la fraternité d'armes ! Un capitaine est loué et admiré par un général ! La brillante carrière de l'un de nos compatriotes a été décrite dans les moindres détails et dans chaque situation, honorant son esprit héroïque. D'abord dans le Sud algérien, les plaines du Maroc, en Indochine puis après le début de la Première Guerre mondiale, dans les terribles combats pour lesquels était parfaitement adapté le tempérament héroïque du capitaine Đỗ Hữu Vĩ.

M. Le Gallen, en quelques mots, rend hommage aux mérites de la noble famille Đỗ Hữu Phương, à la carrière militaire du colonel Chấn, représentant la lignée masculine de la famille, heureusement épargné par la mort.

Après le salut respectueux du représentant du gouvernement à Đỗ Hữu Vĩ, chaque participant s'incline devant sa tombe, avec gratitude et espoir pour l'avenir du pays auquel Đỗ Hữu Vĩ s'est tant consacré pour le rendre plus heureux et plus libre.

QUE FRANÇAISE

MINISTÈRE DE LA GUERRE

Aéronautique Militaire

BREVET
AVIATEUR MILITAIRE

Le Général Inspecteur permanent de l'Aéronautique Militaire,

Vu le Règlement sur la délivrance des brevets relatifs à la conduite des aéronefs (approuvé par le Ministre de la Guerre le 18 Mars 1915),

Vu l'avis favorable de la Commission d'examen des candidats aux dits Brevets,

Vicierme à Monsieur *Do-Kuu-Si*,
Lieutenant d'Infanterie ni à Cholon (Cochinchine) le 14 Février 1933
1. Brevet d'Aviateur Militaire.

Fait à Paris, le 18 Décembre 1932

Le Général de Division
Inspecteur permanent de l'Aéronautique Militaire.

Đỗ Hữu Vị

Feb 17th 1883 – July 9th 1916

"I am French and Annamese at the same time. I must doubly perform my duty"

Đỗ Hữu Vị was an officer and first vietnamese aviator. He was the youngest child of Mr. and Mrs. Đỗ Hữu Phương¹.

He studied first in a good school, Institut Lasan Taberd - sent to France to join his elder brothers in Paris to the Lycée Janson-de-Sailly, then to the Lycée Louis-le-Grand.

He passed the entrance examination to the Saint-Cyr military school in 1906. With high marks, he was a student sergeant and obtained his second lieutenant diploma two years later.

Full of energy, scornful of garrison life, he asked to perform duties in southern Algeria, where he served for four years in the conquest of Morocco. His Foreign Legion company was among the first to enter the city of Casablanca. Then he joined the army of General Brulard², but not finding this life exciting enough, he enlisted in the air force. He was the first French Air Force officer to fly over Morocco.

During the conquest of Morocco, he was assigned several dangerous missions including liaison with the French forces in southern Morocco. It was at the end of these campaigns that he was decorated in Casablanca.

Highly respected by General Lyautey³, he was personally chosen by Lyautey as a close associate.

However, eager to serve in the air force, he returned to France and circled France by plane, accompanied by Lieutenant Ménard⁴.

Mr. Albert Sarraut⁵, who had become Governor General of Indochina, called him back from France and gave him a mission to study Indochina's waterways and to learn how to handle seaplanes.

After Mr. Sarraut's departure, his interim successor, Mr. Van Vollenhove⁶ also greatly appreciated our lieutenant. Meanwhile the First World War having started, our compatriot, rejecting the honours, asked to join the fight in France.

As soon as he arrived in Paris, refusing to stay in the capital, he immediately went to the front and witnessed the terrible battles in Flanders, under the orders of General Foch⁷ with whom he served as a bomber pilot. He constantly flew over Belgium for several months.

After the battles in the North, he was sent to Alsace, where he participated in all the campaigns such as Mulhouse, Alkirch, etc. The only Vietnamese pilot to fly in Alsace-Lorraine, for 6 months, he successfully led six missions in Germany. As a result, he was promoted to the rank of captain and was awarded the medal of the Legion of Honor and the Croix de Guerre.

At that time, the Caudron, a very powerful plane, had just been invented, and it was, for the first time, equipped with machine guns. As he was always looking for an opportunity to serve, Captain Vj asked to pilot this new aircraft. During a flight, the plane broke down at an altitude of 300 meters and crashed. The trapped Captain Vj remained unconscious under the wreckage of the plane. He was saved by a woman living in Paris who happened to be at the scene of the accident, and he was immediately transported by car to Paris. It's a miracle he wasn't killed. Unconscious for several days, with a crushed skull base and shattered lower jaw. An artificial jaw was custom made for him.

After three months of convalescence, the French government wanted to send him back to his native country. But Captain Vĩ replied that this is not the time to go home, that everyone must stay at their post, because, as he said: “I am French and Annamese⁸ at the same time, I must doubly perform my duty.” These noble words must remain etched in one’s mind. No longer able to be of use in aviation after his terrible accident, Captain Vĩ asked to be transferred to his former infantry corps. Alas!

While leading his men during the great and terrible battles of the Somme (on the Western Front during the First World War) in July 1916, during the fierce attack on the village of Dompierre defended by the Germans, he was hit by dozens of bullets at close range. He died in action and was buried on the site of the battle. On his tomb, these words were engraved: “Captain-aviator Đỗ Hữu , died in the field of honor; for his country of Annam, for his homeland France.”

In 1920, thanks to the agreement of Mr. Clemenceau⁹ then President of the Council and Minister of War, the repatriation of the body was approved by a special authorization.

■ According to “L’ECHO ANNAMITE” (1920)

◆ The remains of Mr. Vĩ, coming from the port of Marseilles, were embarked aboard the Porthos on April 15 and will arrive in Saigon on May 9 or 10. The burial will take place the next day around 4 p.m.

◆ We are told that guards of honour will be present at the funeral of our compatriot. Groups of Vietnamese soldiers will participate alongside French troops. The coffin will be placed on a circle of honour solemnly decorated with the tricolour flag. The body was removed from the Porthos ship yesterday at 10 am in the presence of the whole family, and a policeman, the coffin was placed in a chapel.

◆ At 4 p.m., the funeral began. It was attended by a very large crowd. A portable altar on which was placed a small plane with the picture of pilot Đỗ Hữu Vĩ lead the procession. Then came other altars and a long series of funeral wreaths sent by various local associations, including the family of Hoàng Trọng Phu, the mandarins of Hà Đông province, the family of Đào Hương Mai to mark their participation in the family funeral.

These were small gestures of respect that the Vietnamese society offered to one of the participants in its redemptive and liberating work.

Delegations from all schools in Saigon marched right in front of the hearse, which was an artillery box, the vehicle was covered by the tricolour flag, and adorned with plants and flowers. The coffin disappeared under funeral wreaths of flowers.

People lowered their head as the hearse passed. Đố Hữu Phương's family, represented by Colonel Đố Hữu Chân¹⁰, the president of the criminal court Đố Hữu Trí and the National bank treasurer Đố Hữu Thịnh, who arranged the funeral, followed right behind the hearse, along the path of suffering but full of glory, by which their brother was brought back to his homeland.

The civil and military administration was represented by Governor Le Gallen¹¹ and General Hirtzmann¹². Delegations from various organizations, Vietnamese associations, elected assemblies, officials from afar, and a large crowd also attended the funeral to pay a final tribute to our compatriot.

Brass bands played funeral songs, soldiers of the colonial infantry and local militia flanked the funeral procession, honouring the recipient of the highest military decoration. Above the crowd, in the clear blue sky, two planes of our Saigon squadron, manoeuvring in full light, as a reminder that our compatriot was one of the first military pilots to have served France.

The journey from the pier to the Plain of Tombs, burial place of the Đố Hữu Phương's family, made at the slow speed of six horses pulling the hearse, lasted for over an hour.

At each crossroads, mourners respectfully saluted the procession which finally reached a peaceful field surrounded by verdant trees where a squad of dutiful police officers kept the bystanders in perfect order.

It was time for Mr. Le Gallen to speak:

“This is all that remains of soldier Đố Hữu Vị. But his great soul, the flame which warmed his patriotism and allowed him to fulfill his duty towards his two countries, hovered forever over the great funerals that France and Indochina held for him”.

Captain Guyomar then gave a speech about the enthusiasm of the common hopes and selflessness of soldiers like Captain Vị, he delivered a noble farewell whereby the participants saw the value of the heroic sacrifice of those who eternally fight on the battlefield.

The second speaker was General Hirtzmann, who in his booming voice recounted the career of our noble soldier. How beautiful is the Brotherhood of Arms! A captain is praised and admired by a general! The brilliant career of one of our compatriots was portrayed in great detail and each situation honouring his heroic spirit: First in southern Algeria, the plains of Morocco and Indochina, then after the start of the First World War, the terrible fights for which the heroic temperament of Captain Đố Hữu Vị was perfectly suited.

Mr. Le Gallen, in a few words, paid tribute to the merits of the noble Đố Hữu Phương's family, in the presence of Colonel Chấn, representative of the male lineage of the Do family; tribute to the life of the youngest brother, Đố Hữu Vị, then to the military career of Colonel Chấn, fortunately spared from death.

After a respectful greeting to Đố Hữu Vị from the government representative, each participant bowed to his grave, with gratitude and hope for the future of the country to which Đố Hữu Vị has devoted so much "to make it happier and freer.

Victor Ménard & Đố Hữu Vị on biplan Henry Farman - Camp de Châlons-Mourmelon, 13 mai 1911.

*Ông Tổng đốc và Bà Đỗ Hữu Phương với bốn trên mười một người con.
từ t. sang p. : Đỗ Hữu Trí, Đại tá Đỗ Hữu Chấn, Đỗ Hữu Thịnh, Đại úy Đỗ Hữu Vị.*

*Le gouverneur Đỗ Hữu Phương et son épouse avec quatre de leurs onze enfants.
de gauche à droite : Đỗ Hữu Trí, le colonel Đỗ Hữu Chấn, Đỗ Hữu Thịnh, le capitaine Đỗ Hữu Vị.*

*Governor and Mrs Đỗ Hữu Phương, with four of their eleven children
from l. to r. : Đỗ Hữu Trí, Colonel Đỗ Hữu Chấn, Đỗ Hữu Thịnh, Captain Đỗ Hữu Vị.*

Đỗ Hữu Vị

17 tháng 2, năm 1883 – 9 tháng 7 năm 1916

“Tôi vừa là công dân Pháp và là công dân Việt và vì thế tôi phải làm gấp đôi bổn phận của tôi”

Ông Đỗ Hữu Vị là người con út ông bà ông Tổng đốc Đỗ Hữu Phương¹. Ông Vị học tại trường Lasan Taberd – sau được gửi sang Pháp với các anh tại Paris học tại trường trung học Janson-de-Sailly, và sau đó Louis-Le-Grand.

Vào năm 1906 ông trúng tuyển làm sinh viên cấp bậc trung sĩ vào trường võ bị Saint Cyr hạng khá tốt, và hai năm sau ra trường với cấp bậc thiếu úy.

Trần đầy sức sống, không thích các đơn vị đồn trú, ông xin đi phục vụ tại miền Nam Algérie. Khi vừa đến Maroc, ông lập tức cùng đội quân tinh nhuệ Lê Dương tiến đầu tiên vào thành phố Casablanca.

Kể đó ông gia nhập vào đội quân của tướng Brulard², nhưng thấy cuộc sống này không đủ sôi nổi, ông gia nhập lực lượng không quân. Ông là sĩ quan không quân đầu tiên của Pháp bay trên nước Maroc.

Tại Maroc, ông phụ trách một số nhiệm vụ nguy như : liên lạc viên với các quân đoàn Pháp đang bị bao vây ở miền nam Maroc. Nhờ những chiến dịch này, ông đã nhận được các huy chương ở Casablanca, Maroc. Tướng Liautey³, rất quý trọng ông, đã chọn ông làm tùy viên thân cận của mình.

Tuy nhiên, với ước mơ hoàn thiện sự nghiệp hàng không của mình, ông trở về Pháp, và cùng với Trung úy Ménard⁴ đi khắp nước Pháp bằng máy bay.

Ông Albert Sarraut⁵, toàn quyền Đông Dương, đã triệu hồi ông từ Pháp về và giao cho ông nhiệm vụ tìm hiểu các tuyến đường thủy ở Đông Dương, để sử dụng các thủy phi cơ.

Ông Van Vollenhoven⁶, người kế nhiệm tạm thời ông Sarraut đánh giá rất cao trung úy Vĩ. Trong khi đó thế chiến xảy đến và ông xin được tham gia chiến đấu ở Pháp.

Khi ông vừa đến Paris, ông đã lập tức ra mặt trận dưới quyền của tướng Foch⁷, nơi ông phục vụ như là một phi công lái máy bay ném bom và chứng kiến những trận chiến khùng khiếp ở Flandre. Trong vài tháng Ông liên tục bay ở Bỉ.

Sau các trận chiến ở miền Bắc, ông được gửi đến Alsace, nơi ông tham dự tất cả các chiến dịch : Mulhouse, Alkirch, v.v... Ông là phi công người Việt duy nhất bay trên vùng Alsace-Lorraine. Trong 6 tháng ở đó, ông ta đã hoàn thành xuất sắc sáu nhiệm vụ ở Đức. Ông được tặng cấp đại úy và nhận huy chương hiệp sĩ bậc đầu bội tinh (Légion d'honneur) và huy chương thập tự chiến tranh (Croix de Guerre).

Tại thời điểm đó, máy bay Caudron rất mạnh vừa được sáng chế, và lần đầu tiên được cài đặt các khẩu súng máy. Vì tính luôn thích tìm tòi, đại úy Vĩ xin bay thử máy bay mới. Trong một chuyến bay, chiếc máy bay bị trục trặc ở độ cao 300 mét và rớt. Đại úy Vĩ đã bị kẹt dưới máy bay và bất tỉnh, và được một người phụ nữ sống ở Paris ngẫu nhiên có mặt tại nơi xảy ra tai nạn kéo ra. Và ngay lập tức ông được chuyển bằng xe hơi về Paris. Thật là một phép lạ, ông không bị chết. Ông bất tỉnh trong vài ngày, chân sọ của ông bị bẹp và hàm dưới bị vỡ thành miếng. Một hàm nhân tạo đã được làm cho ông.

Hồi phục sau ba tháng, chính phủ Pháp muốn đưa ông trở về quê hương. Nhưng đại úy Vĩ trả lời rằng lúc này chưa phải là thời điểm để trở về, và

tất cả mọi người phải ở lại vị trí của mình, bởi vì, như ông đã nói, «Tôi vừa là công dân Pháp và là công dân Việt và vì thế tôi phải làm gấp đôi bổn phận của tôi». Những từ cao cả cần được khắc sâu trong mỗi tâm trí.

Sau tai nạn khủng khiếp, không còn có thể phục vụ được trong ngành hàng không, đại úy Vi yêu cầu được trở lại binh đoàn bộ binh cũ của mình. Nhưng than ôi! Vào tháng Bảy năm 1916, lúc tấn công vào làng Dompierre, vùng sông Somme (ở mặt trận miền Tây trong thế chiến thứ nhất) đã được phòng thủ mạnh mẽ bởi quân Đức, ông đã bị bắn bởi hàng chục viên đạn ở cự ly gần.

Ông đã hy sinh trước chiến tuyến của kẻ thù và được chôn cất tại hiện trường. Trên ngôi mộ của ông, những dòng chữ này được khắc: «Đại úy-phi công Đỗ Hữu, đã chết trong danh dự; cho đất nước An Nam và cho quê hương Pháp của ông. »

Les lieutenants Van-den-Vaero, Clavenad, Đỗ Hữu Vi, Tretarre - Mission aéronautique - Maroc 1912.

Năm 1920, ông Clemenceau⁸, lúc đó là Chủ tịch Hội đồng, Bộ trưởng Bộ chiến tranh, đã ban hành một đặc quyền cho phép chuyển thi hài về nước.

■ Theo « ECHO ANNAMITE », Tiếng vọng An Nam, 1920,

“Hài cốt của ông Vị, từ cảng Marseille được chở trên tàu Porthos vào ngày 15 tháng 4, đến Saigon vào ngày 9 hay 10 tháng 5. Lễ chôn cất sẽ được cử hành một ngày sau khi tàu cập bến.

Thi hài được mang xuống từ tàu Porthos, lúc 10 giờ sáng dưới sự hiện diện của cả gia đình, và một sĩ quan cảnh sát ; quan tài được đặt trong một nhà nguyện.

Lễ tang bắt đầu vào đúng 16 giờ ; đám tang di chuyển ở giữa dòng dân tụ tập về đông đúc đáng kể. Một bàn thờ di động trên đó được đặt một chiếc máy bay nhỏ với hình phi công Đỗ Hữu Vị, dẫn đường. Tiếp sau là các bàn thờ khác và một chuỗi dài các vòng hoa phúng điếu của rất nhiều hội đoàn, trong số đó có gia đình Hoàng Phú Trọng, các quan của tỉnh Hà Đông, gia đình Đào Hương Mai v.v.

Đó là tỏ lòng kính trọng, mà xã hội An Nam đối với một trong những người tham gia vào công trình giải phóng.

Đoàn đại biểu từ tất cả các trường ở Sài Gòn đi trước xe tang, đó là một xe kéo đại bác của pháo binh, trên đó quan tài được phủ bằng lá cờ tam tài, trang trí với đầy các cây xanh, hoa.

Khi nhìn thấy quan tài, chứa di hài còn lại của ông Vị gọi lại cho chúng ta về sự hy sinh, sự vinh quang và bất tử của những anh hùng, đều được làm bằng nước mắt và máu.

Gia đình Đỗ Hữu Phương, đại diện bởi các ông : Đại tá Đỗ Hữu Chân⁹, chủ toạ Đỗ Hữu Trí và ông Đỗ Hữu Thịnh, người chi phí tài chánh cho đám tang, đi theo ngay sau xe tang, tiễn đưa người em của họ được trở về với quê hương, đến nơi an nghỉ cuối cùng.

Đến dự tang lễ Thống đốc Le Gallen¹⁰ đại diện chính quyền dân sự và tướng Hirtzmann¹¹ đại diện chính quyền quân sự, cùng nhiều phái đoàn khác, các hội đoàn người Việt Nam, các Hội đồng dân cư, các quan chức đến từ miệt xa, và một đám đông người châu Âu và người bản xứ cũng đến dự.

Các ban nhạc chơi các bài hát tang lễ. Làm hàng rào danh dự có các binh lính bộ binh thuộc địa và dân quân địa phương đi kèm hai bên đoàn lễ tang. Trên bầu trời trong xanh, có hai chiếc máy bay của phi đội Sài Gòn, thao diễn trong ánh sáng

rực rỡ, để nhắc nhở chúng ta rằng ông Vị là một trong những phi công quân sự đầu tiên, đã phục vụ nước Pháp.

Xe tang được sáu con ngựa kéo trong hơn một tiếng đồng hồ theo lộ trình từ bến tàu đến nghĩa trang nơi chôn cất của gia đình Đỗ Hữu Phương. Tại mỗi nút giao lộ, đều có một đám đông kính cẩn và cúi chào.

Khi đến nghĩa trang có một đội cảnh sát nghiêm trang giữ trật tự. Cỗ quan tài được phủ cờ tam tài (cờ Pháp) và khiêng trên hai đòn.

Ông Le Gallen phát biểu : Đó là những gì ít ỏi còn lại của chiến sĩ Đỗ Hữu-Vị. Nhưng lòng yêu nước của ông đã cho ông hoàn thành hai nhiệm vụ của mình cho hai quê hương, Pháp và Việt Nam là giá trị bất tử cho chúng ta.

Sau đến Đại úy Guyomar lên đọc diễn văn, nói lên và tinh thần hy sinh quên mình của những người quân nhân như đại úy Vị. Và ông gởi lời vĩnh biệt những người đã hy sinh anh dũng trên chiến trường.

Tướng Hirtzmann, kể lại sự nghiệp của người chiến sĩ thanh cao của chúng ta. Thật là đẹp, tình huynh đệ trong các binh chủng quân đội!. Một đại úy được một tướng lãnh ca ngợi thán phục ! Sự nghiệp sáng chói được phát họa lại trong tất cả mọi chi tiết để nói lên tinh thần anh dũng của ông Vị. Trước tiên là ở Nam Algeria, những chiến dịch ở Maroc, những công tác ở Đông Dương, sau đó chiến tranh thế giới thứ nhất, những trận đánh kinh khủng mà tính khí anh dũng của đại úy Đỗ Hữu Vị thích ứng rất tự nhiên.

Sau hết Ông Le Gallen, trong một vài lời nhanh ngắn nói về những công lao của gia đình cao quý Đỗ Hữu Phương, gởi đến Đại tá Chấn, người đại diện đồng nam gia đình họ Đỗ đã may mắn được thoát chết. Sự nghiệp quân sự vẻ vang người em út, Đỗ Hữu Vị, đã ngã xuống vì chính nghĩa là một hào quang. Lời phát ngôn đầy hy vọng này làm giảm đi sự khổ đau của gia đình, vì lòng tin này mà máu của những người ngã xuống là hạt giống sinh sản dồi dào cho cuộc sống.

Sau sự tỏ lòng thương tiếc thành kính, và lời vĩnh biệt của đại diện chính quyền, kính cẩn chào Đỗ Hữu Vị, mỗi người tham dự nghiêng người kính cẩn, với lòng đầy biết ơn và hy vọng trong tương lai đất nước của chúng ta mà Đỗ Hữu Vị đã cống hiến nhiều được hạnh phúc và tự do hơn.

1. Đỗ Hữu Phương, gouverneur de Chợ Lớn, Grand-croix de la Légion d'honneur.
2. Jean-Marie Brulard, célèbre général français, qui a participé à la Première Guerre mondiale et aux batailles en Afrique du Nord et au détroit des Dardanelles.
3. Hubert Lyautey, militaire français, officier pendant les guerres coloniales, premier résident général du protectorat français au Maroc en 1912, ministre de la Guerre lors de la Première Guerre mondiale, puis maréchal de France en 1921.
4. Victor Ménéard, pionnier de l'aviation, premier pilote à poser un aéroplane à Rochefort en 1911. Il est Grand-croix de la Légion d'honneur, Croix de guerre 14-18 et 39-45.
5. Albert Sarraut, homme d'État français. Diplômé en droit, il devient député radical-socialiste et s'impose particulièrement dans la gestion des colonies françaises. Gouverneur général de l'Indochine à deux reprises, puis ministre des Colonies, il est l'un des principaux inspirateurs de la politique coloniale de l'entre-deux-guerres. Il dirige en outre deux éphémères gouvernements de la IIIe République.
6. Joost Van Vollenhoven, capitaine, officier et administrateur colonial français, d'origine néerlandaise. Gouverneur général d'Indochine et de l'Afrique-Occidentale française (AOF), il s'est distingué notamment par son refus de procéder au nouveau recrutement de troupes indigènes demandé par Clemenceau en 1917.
7. Ferdinand Foch, général, maréchal de France et membre de l'Académie française. Il est nommé commandant en chef des forces alliées sur le front de l'Ouest, en 1918.
8. Annamite: Vietnamien – L'Annam était le nom du Việt Nam actuel.
9. Georges Clemenceau, homme politique français, chef du gouvernement pendant la Première Guerre Mondiale. Il est également journaliste.
10. Đỗ Hữu Chấn, colonel, chef de Bataillon au 61e à Aix-en-Provence, puis à Marseille, 1906-1912. État-Major du gouvernement de Paris, 1912/1914. Lieutenant-Colonel au 363e RI à Nice. Sous-chef d'état-Major de la 3e région à Rouen.
11. Maurice Le Gallen, homme politique et administrateur colonial français. Il a été gouverneur général d'Indochine par intérim (1920-1922). Il a été également gouverneur de Cochinchine entre 1916 et 1921.
12. James-Edouard Hirtzmann, général de Brigade des troupes coloniales, chef de l'infanterie de la 87e division. Commandeur de la Légion d'honneur,

1. Đỗ Hữu Phương, Governor of Chợ Lớn, Grand Cross of the Legion of Honour.
2. General Jean-Marie Brulard, famous French general who participated in World War I, the battles in North Africa and the Dardanelles Strait.
3. Hubert Lyautey, French officer during the colonial wars, was the first general resident of the French Protectorate in Morocco in 1912, Minister of War during WWI, subsequently Marechal of France in 1921.
4. Victor Ménéard, a pioneer in aviation, was the first pilot to land an aeroplane at Rochefort in 1911. He was Grand Cross of the Legion of Honour, Croix de guerre 14-18 and 39-45.
5. Albert Sarraut, French statesman. A law graduate, he became the radical-socialist member of Parliament, focusing in the management of French colonies. General Governor of Indochina for 2 terms, then Minister of the Colonies, he was one of the main inspirers of the colonial policy during interwars. In addition, he led two fleeting governments of the IIIrd Republic.

6. Captain Joost Van Vollenhoven, officer and French colonial administrator of Dutch origin. As General Governor of Indochina and French Occidental Africa, he was marked out by refusing to proceed to the new recruitment of local troops at the request of Clemenceau in 1917.
7. Ferdinand Foch, general, Marshal of France and member of the French Academy. He was appointed commander-in-chief of the Allied forces on the Western Front in 1918.
8. Annamese: Vietnamese – Annam was then the name of Việt Nam.
9. Georges Clemenceau, French politician, head of Government during the First world war. He was also a journalist.
10. Colonel Đỗ Hữu Chấn, chief of the 61st Battalion of Aix-en-Provence, then of Marseilles (1906-1912). General Staff of the Government of Paris, 1912-1914. Lieutenant-Colonel at the 363rd RI in Nice. Deputy Chief of Staff of the 3rd region in Rouen.
11. Maurice Le Gallen, politician and French colonial administrator. He was the interim General Governor of Indochina (1920-1922). He was also Governor of Cochinchina from 1916 to 1921.
12. Brigadier General of the colonial troops James-Edouard Hirtzmann: Commander of Legion of Honour, head of the infantry of the 87th division.

1. Đỗ Hữu Phương, Tổng đốc Chợ Lớn, huy chương danh dự bậc đầu bội tinh (Legion d'honneur).
2. Tướng Jean Marie Brulard là một vị nổi tiếng người Pháp đã tham gia vào Thế chiến I và các trận đánh ở Bắc Phi, eo biển Dardanelles)
3. Hubert Lyautey là một sĩ quan Pháp trong các cuộc chiến tranh thuộc địa, quan Khâm sứ đầu tiên của Bảo hộ Pháp ở Maroc vào năm 1912, Bộ trưởng Chiến tranh trong Thế chiến I, sau đó làm Thống-chế của Pháp vào năm 1921.
4. Victor Ménard, người tiên phong của Hàng không, ông là phi công đầu tiên hạ cánh một chiếc máy bay tại Rochefort vào năm 1911. Ông là huy chương danh dự bậc đầu bội tinh, Chinh công bội tinh 14-18 và 39-45.
5. Albert Sarraut là một chính-trị-gia pháp. Ông tốt nghiệp luật-khoa, và làm thành viên xã hội chủ nghĩa cấp tiến của Quốc hội, tập trung vào quản lý các thuộc địa Pháp. Ông làm Toàn Quyền Đông Dương trong 2 nhiệm kỳ, sau đó là Tổng trưởng của các thuộc địa. Ông là một trong những người ảnh hưởng chính sách thuộc địa trong giữa hai chiến tranh. Ngoài ra, ông còn là lãnh đạo hai chính phủ ngắn ngủi của Đệ Tam Cộng Hòa.
6. Thuyền trưởng Joost Van Vollenhoven là một sĩ quan và quản trị viên thuộc-địa Pháp gốc Hà Lan. Ông làm Toàn Quyền Đông Dương và miền tây Châu Phi thuộc-địa Pháp. Ông được ghi nhớ như người đã từ chối tiến hành tuyển dụng thêm quân đội địa phương theo yêu cầu của Clemenceau vào năm 1917.
7. Ferdinand Foch là một vị tướng, Thống-chế Pháp và là thành viên của viện Hàn-Lâm Pháp. Ông được bổ nhiệm làm tổng tư lệnh lực lượng Đồng minh ở Mặt trận phía Tây vào năm 1918.
8. Georges Clemenceau là chính trị gia người Pháp, người đứng đầu chính phủ trong chiến tranh thế giới thứ nhất. Ông cũng là một nhà báo.
9. Đại tá Đỗ Hữu Chấn, Tiểu đoàn trưởng trung đoàn 61 tại Aix-en-Provence, sau đó tại Marseille (1906-1912). Tổng tham mưu trưởng Chính phủ Paris, 1912/1914. Trung tá Tiểu đoàn trưởng trung đoàn 363 tại Nice. Phó Chánh văn phòng khu vực 3 ở Rouen.
10. Maurice Le Gallen là một chính trị gia và quản trị viên thuộc địa Pháp. Ông là Toàn Quyền lâm thời Đông Dương từ ngày 12 tháng 11 năm 1920 đến ngày 12 tháng 4 năm 1922. Ông cũng là Thống đốc Nam Kỳ từ năm 1916 đến năm 1921.
11. Chuẩn tướng quân đội thuộc địa James-Edouard Hirtzmann: Tư lệnh Quân đoàn Danh dự, Người đứng đầu Bộ binh của Sư đoàn 87.

Remerciements

Emmanuel Macron

Président de la République

■
Nadia Hai

Ministre déléguée auprès du Ministre
de la Cohésion des territoires et des Relations
avec les collectivités territoriales,
chargée de la Ville

■
Pascal Blanchard

Historien, Président du comité scientifique

■
Stéphanie Do

Députée, Présidente du groupe d'amitié
France-Vietnam de l'Assemblée Nationale

■
Hélène Luc

Sénatrice honoraire

■
Anne Hidalgo

Maire de Paris

■
Laurence Patrice

Adjointe au Maire de Paris, en charge
de la mémoire et du monde combattant

■
Francis Szpiner

Maire du 16e arrondissement de Paris

■
Katherine de Meaux

Adjointe au Maire du 16e,
chargée des anciens combattants

■
Aurélié Clemente Ruiz

Directrice du Musée de l'Homme
Conservatrice de l'exposition "Portraits de France"

■
Marie-Laure Griffaton

Conservatrice en chef,
Directrice du Département scientifique
et des collections, Musée de l'Air et de L'Espace

■
Sylvie Lallement

Responsable du département
Recherche et Documentation,
Musée de l'Air et de L'Espace

■
Christophe Goutard

Musée de l'Air et de L'Espace

■
Imprimerie STIPA

■
Paul Walker Hamy

Sculpteur Plasticien

Association pour la Mémoire de Đỗ Hữu Vỹ

Christian Đỗ Hữu, Président ■ **Catherine Cavenel**, Vice-Présidente

Công Tăng Tôn Như Mai, Trésorière, conceptrice du livret

Dominique Đỗ Hữu-Thevenon, Secrétaire

Crédits photographiques

Couverture : ©Monde et Caméra / Coll. musée de l'Air et de l'Espace - Le Bourget MC 7930

Page 3 : ©Monde et Caméra / Coll. musée de l'Air et de l'Espace - Le Bourget MC 7727

Page 11 : ©Monde et Caméra / Coll. musée de l'Air et de l'Espace - Le Bourget Inv. 2002/2/289

Page 15 : ©Monde et Caméra / Coll. musée de l'Air et de l'Espace - Le Bourget MC 7993

Pages 6 & 12 : Collection privée - Graphiste : Claudine Combalier

Portrait de Đỗ Hữu Vị par Paul Walker Hamy

Association pour la mémoire de Đỗ Hữu Vĩ

371, rue des Pyrénées. 75020 PARIS

Courriel : amdohuvi@gmail.com – Site internet : <https://amdohuvi.org>

